

Повідайчик Оксана Степанівна,*ORCID ID: 0000-0003-0048-6293**доктор педагогічних наук,**завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***Повідайчик Михайло Михайлович,***ORCID ID: 0000-0003-1554-2067**доктор педагогічних наук,**професор кафедри кібернетики і прикладної математики**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»***Штимак Анатолій Юрійович,***ORCID ID: 0000-0003-4602-5353**старший викладач кафедри системного аналізу та теорії оптимізації**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ДО ПИТАННЯ ПРО КУЛЬТУРУ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

TO THE ISSUE OF ACADEMIC INTEGRITY CULTURE IN THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

У статті акцентується увага на культурі академічної доброчесності як багатовимірному соціокультурному явищі, що поєднує етичні принципи, правові норми та інституційні механізми забезпечення якості освіти. Проаналізовано європейські та міжнародні підходи до формування культури академічної доброчесності, зокрема Бухарестську декларацію, документи Ради Європи, що визначають ключові цінності: чесність, довіру, справедливість, повагу, підзвітність і відповідальність. Висвітлено еволюцію формування української моделі академічної доброчесності, що пройшла три етапи: фрагментарне нормативне регулювання до 2005 р., євроінтеграційний поштовх 2005–2016 рр., законодавче закріплення та інституціоналізація з 2017 р. Обґрунтовано інтегративний підхід до культури академічної доброчесності, який поєднує корпоративну академічну культуру закладів освіти, внутрішню культуру особистості і її духовну культуру та визначає ціннісні і етичні орієнтири поведінки учасників освітнього процесу. Встановлено, що формування культури академічної доброчесності потребує системного, міждисциплінарного, педагогічного та культурно чутливого підходу, включно з розвитком цифрової грамотності та відповідального ставлення до інформації. Особливу увагу приділено ролі виховної, просвітницької та методичної роботи, спрямованої на формування критичного мислення, відповідальності та моральної самосвідомості учасників освітнього процесу. Важливим є поєднання освітніх практик, методичного супроводу та формування внутрішньої мотивації для ефективного впровадження принципів академічної доброчесності, що сприяє розвитку етично зрілої, відповідальної та професійно свідомої академічної спільноти, здатної підтримувати високі стандарти навчання, наукових досліджень і взаємодії у професійному середовищі. Підкреслено важливість постійного моніторингу, оцінки та вдосконалення практик академічної доброчесності, що забезпечує стійкість та ефективність формування доброчесного освітнього середовища в умовах сучасних викликів і трансформацій освіти.

Ключові слова: культура академічної доброчесності, етичні цінності, дослідницько спрямоване освітнє середовище, правові норми, інституційні механізми, відповідальність.

The article focuses on the culture of academic integrity as a multidimensional socio-cultural phenomenon that combines ethical principles, legal norms, and institutional mechanisms for ensuring the quality of education. European and international approaches to shaping the culture of academic integrity are analyzed, including the Bucharest Declaration and Council of Europe documents, which define key values such as honesty, trust, fairness, respect, accountability, and responsibility. The evolution of the Ukrainian model of academic integrity is highlighted, which has developed through three stages: fragmented regulatory measures until 2005, a Euro-integration-driven impetus during 2005–2016, and legislative consolidation and institutionalization from 2017 onward. An integrative approach to the culture of academic integrity is substantiated, combining the corporate academic culture of institutions, the internal culture of the individual, and spiritual culture, while defining the value-based and ethical guidelines for the behavior of students and educators. It is established that the formation of a culture of academic integrity requires a systematic, interdisciplinary, pedagogical, and culturally sensitive approach, including

the development of digital literacy and responsible information practices. Special attention is given to the role of educational, awareness-raising, and methodological activities aimed at cultivating critical thinking, responsibility, and moral self-awareness among participants in the educational process. The integration of educational practices, methodological support, and the development of intrinsic motivation is emphasized as essential for the effective implementation of academic integrity principles, contributing to the development of an ethically mature, responsible, and professionally conscious academic community capable of maintaining high standards in teaching, research, and professional interaction. Furthermore, the importance of continuous monitoring, assessment, and improvement of academic integrity practices is underscored, ensuring the resilience and effectiveness of fostering an integrity-based educational environment amid contemporary challenges and educational transformations.

Key words: academic integrity culture, ethical values, research-oriented educational environment, legal norms, institutional mechanisms, responsibility.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, спрямованими на підвищення якості освіти, забезпечення її прозорості та відповідності європейським стандартам. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування культури академічної доброчесності як базової цінності освітнього й наукового середовища. Від рівня її сформованості значною мірою залежить довіра суспільства до результатів освітньої діяльності, престиж педагогічної професії та ефективність реалізації державної освітньої політики.

Актуальність проблеми посилюється в умовах цифровізації освіти, широкого використання електронних ресурсів, дистанційної форми навчання та інструментів штучного інтелекту, що, з одного боку, розширюють освітні можливості, а з іншого – створюють нові ризики порушення академічної доброчесності. Для української освіти, яка функціонує в умовах воєнного стану, соціальних викликів і підвищеного навантаження на педагогів, особливо важливим є не лише формальне дотримання норм, а й цілеспрямоване формування стійкої культури академічної відповідальності та етичної свідомості.

Отже, формування культури академічної доброчесності у педагогів в Україні є стратегічно важливим завданням, що зумовлює якість освітнього процесу, розвиток академічної спільноти та утвердження цінностей чесності, відповідальності й довіри в національному освітньому просторі, що й визначає актуальність даного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми культури академічної доброчесності відображено у працях українських і зарубіжних дослідників, що дозволяє розглядати її як міждисциплінарний феномен. Так, теоретико-методологічні засади осмислення поняття «культура» представлені у дослідженнях С. Безклубенка, Ф. Боаса, Е. Тайлора. У контексті професійної та комунікативної культури майбутніх фахівців досліджувану проблему розглядають

К. Галацин, Ю. Малик, А. Хом'як. Етико-правові аспекти академічної доброчесності в Україні висвітлено у працях О. Бернацького, П. Гушці, Н. Нагорної, Я. Тицької, де акцентовано на нормативному забезпеченні та відповідальності учасників освітнього процесу. Проблему академічної доброчесності як складову системи забезпечення якості освіти досліджують І. Єсьман, Л. Іллічук, І. Маслікова, М. Науменко, С. Паламар, К. Покотило, С. Силкіна, Д. Сопова. Інституційний вимір культури доброчесності, зокрема реалізацію університетських політик, розкрито у роботах А. Гелеш, А. Клюс. У зарубіжному науковому дискурсі проблематика академічної чесності висвітлена у працях Б. Барнхардта, Б. Вінроу, Т. Галланта, С. Ітона, Б. Фасс-Холмса. Попри наявність значної кількості публікацій, проблема формування культури академічної доброчесності в сучасному освітньому середовищі, особливо в умовах цифрових і суспільних трансформацій, потребує подальшого комплексного та системного дослідження.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз феномену культури академічної доброчесності в сучасному освітньому середовищі та окреслити її нормативно-ціннісні засади.

Виклад основного матеріалу. У європейському освітньому просторі академічна доброчесність розглядається як невід'ємний компонент якості вищої освіти та фундаментальна умова довіри до результатів навчальної й наукової діяльності. Її нормативно-ціннісні засади закріплені в низці міжнародних документів, що формують спільний етичний простір Європейського Союзу. Одним із таких документів є Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі, ухвалена у вересні 2004 року в межах Міжнародної конференції з етики та цінностей вищої освіти. У декларації академічна доброчесність визначається як ключова умова забезпечення якості освітніх послуг і розвитку академічної культури, а до її базових складників віднесено чесність, довіру, справедливість, повагу, підзвітність і відповідальність [16]. Документ акцентує

увагу на ролі демократичного та етичного врядування в університетах, соціальній відповідальності закладів вищої освіти, а також на необхідності провадження наукових досліджень на засадах доброчесності й прозорості. Таким чином, академічна доброчесність у цьому контексті постає не лише як сукупність індивідуальних чеснот, а як системна характеристика академічної спільноти та інституційного середовища.

Подальший розвиток інституційного підходу до академічної доброчесності відбувся завдяки ухваленню документа “Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education” («Керівні принципи для інституційних кодексів етики у вищій освіті»), розробленого у 2012 р. Міжнародною асоціацією університетів (International Association of Universities) спільно з Обсерваторією Великої Хартії університетів. У цьому документі наголошується на відповідальності університетів за формування організаційної та моральної ідентичності студентів і науково-педагогічних працівників, зокрема й здобувачів третього рівня вищої освіти [20].

Важливу роль у формуванні європейської політики академічної доброчесності відіграє також Рада Європи, яка у 2013 р. започаткувала загальноєвропейську платформу з етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED). У межах цієї ініціативи було розроблено низку рекомендаційних документів, зокрема “Ethical Principles and Ethical Behaviour of All Participants in the Education System” («Етичні принципи та етична поведінка всіх учасників освітньої системи»), спрямованих на формування єдиних підходів до етичної поведінки в освіті та науці [17]. У документах ETINED академічна доброчесність трактується як спільна відповідальність усіх учасників освітнього процесу та як умова сталого розвитку європейського освітнього простору.

Слід зазначити, що в сучасному європейському й глобальному дискурсі значний вплив на концептуалізацію академічної доброчесності має також діяльність Міжнародного центру академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity, ICAI), який сформулював шість фундаментальних цінностей академічної доброчесності: чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність і мужність [21]. Ці цінності широко інтегруються в політики та практики європейських університетів і слугують методологічним підґрунтям для розроблення кодексів честі, освітніх програм і механізмів запобігання академічній недоброчесності.

Ми погоджуємося з підходом, відповідно до якого академічна доброчесність у європейському контексті постає не як суто нормативна вимога, а як багатовимірне соціокультурне явище, що поєднує інституційні регламенти, професійну етику та особистісні цінності. Саме такий комплексний підхід є продуктивним для осмислення шляхів формування культури академічної доброчесності в системі вищої освіти України з урахуванням європейського досвіду.

Розвиток поняття академічної доброчесності в Україні є результатом тривалого еволюційного процесу, зумовленого трансформаціями освітньої та наукової системи, інтеграцією до європейського освітнього простору та зростанням суспільного запиту на якість, прозорість і довіру до результатів освітньої й наукової діяльності. Формування національної моделі академічної доброчесності відбувалося поступово – від фрагментарного нормативного регулювання окремих проявів академічної нечесності до комплексного законодавчого та інституційного забезпечення.

Перший етап (до 2005 р.) – фрагментарне нормативне регулювання. До початку активної євроінтеграції України питання академічної доброчесності не виокремлювалося як самостійна категорія освітньої політики. Норми, що опосередковано регулювали академічну поведінку, містилися у законодавстві про авторське право, наукову діяльність та етичні засади праці науково-педагогічних працівників. Основна увага зосереджувалася на захисті інтелектуальної власності та недопущенні плагіату, водночас такі явища, як фабрикація, фальсифікація результатів, списування чи нечесне оцінювання, не мали чіткого нормативного визначення й механізмів відповідальності.

Другий етап (2005–2016 рр.) – євроінтеграційний поштовх і концептуалізація проблеми. Приєднання України до Болонського процесу у 2005 р. стало важливим поштовхом до переосмислення стандартів якості освіти, академічної свободи та відповідальності учасників освітнього процесу. У цей період в українському науковому дискурсі активно обговорюються питання академічної культури, академічної етики, запобігання плагіату, формування внутрішніх систем забезпечення якості освіти. З’являються перші інституційні ініціативи у ЗВО: ухвалення етичних кодексів, положень про перевірку на плагіат, створення комісій з академічної етики. Проте ці практики мали локальний характер і не були підкріплені єдиною національною нормативною рамкою.

Третій етап (з 2017 р. і до сьогодні) – законодавче закріплення та інституціоналізація. Принципово новий етап у розвитку академічної доброчесності в Україні розпочався з ухвалення Закону України «Про освіту» (2017), у якому вперше на законодавчому рівні було закріплено поняття «академічна доброчесність». Закон визначив її як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень. Подальший розвиток законодавчої бази відбувся у Законі України «Про академічну доброчесність» (2025), де академічна доброчесність розглядається як системна цінність, що передбачає дотримання етичних норм і принципів у науковій, навчальній та професійній діяльності, включно з чесністю, об'єктивністю, повагою до інтелектуальної власності та відповідальністю за результати власної праці [5]. Це створило правове підґрунтя для формування внутрішніх інституційних механізмів контролю й запобігання недоброчесним практикам.

Суттєвий вплив на формування культури академічної доброчесності в Україні мають міжнародні проекти та громадські ініціативи за підтримки Європейського Союзу, Британської Ради, Американських рад з міжнародної освіти, які сприяли розробленню методичних рекомендацій, проведенню тренінгів для педагогів і здобувачів освіти, поширенню кращих європейських практик.

Таким чином, нормативне й інституційне закріплення академічної доброчесності в Україні створює необхідні правові та організаційні передумови для її впровадження в освітню практику. Водночас формальне існування законодавчих норм і регулятивних механізмів саме по собі не гарантує їх ефективної реалізації. Це зумовлює необхідність звернення до глибшого, ціннісно орієнтованого виміру академічної доброчесності, що виявляється у феномені культури академічної доброчесності.

Підкреслимо, що дослідження поняття культури академічної доброчесності передбачає аналіз феномену культури як соціально-педагогічної категорії, що відображає рівень сформованості ціннісних орієнтацій, норм і практик професійної діяльності, а також – уточнення змісту поняття академічної доброчесності як системи етичних принципів і правил, нормативно закріплених та інтеріоризованих у професійній свідомості педагогів. Інтеграція цих двох концептів дає змогу

розкрити сутність культури академічної доброчесності як цілісного педагогічного феномена.

У сучасному науковому дискурсі культура розглядається як багатовимірне та міждисциплінарне явище, що охоплює сукупність моральних, соціальних і інтелектуальних цінностей, норм, зразків поведінки та способів діяльності, вироблених суспільством у процесі історичного розвитку. Культура виступає не лише результатом людської діяльності, а й механізмом організації та регуляції соціального життя.

Аналіз трактувань поняття «культура» у світовій гуманітарній думці свідчить про його багатовимірність, складність і надзвичайну широту змістового наповнення. У класичному антропологічному підході культури Е.-Б. Тейлор трактує її як «складне ціле, що містить знання, вірування, мистецтво, мораль, право, звичаї і деякі інші здібності та звички, засвоєні людиною». Це визначення є однією з перших систематичних спроб охопити весь спектр явищ, що вважаються культурними, і підкреслює, що культура не обмежується матеріальними об'єктами, а включає цінності, символи, норми й способи взаємодії людей у суспільстві [22].

У розвиток поняття культури значний внесок зробив Ф. Боас, який вважав культуру динамічним і контекстуально залежним феноменом, властивим певним соціальним групам, а не універсальною стадією розвитку. Він підкреслював, що кожна культура має свої специфічні риси, які потрібно розуміти в їхньому локальному історичному й соціальному контексті, і що жодна культура не є «вищою» чи «нижчою» за іншу за якимось абсолютним стандартом. Цей підхід заклав основу культурного релятивізму як методологічного принципу антропології [15].

Зазначені підходи свідчать про те, що культура не є статичною категорією – вона розглядається як динамічна система значень і практик, що формується в процесі історичного розвитку суспільства, є контекстуальною й історично обумовленою, а також впливає на формування соціальних інститутів, звичаїв, моральних норм і способів поведінки людей у конкретних соціальних ситуаціях.

У сучасному українському дискурсі поняття культури тлумачиться як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, а також у створених ними матеріальних та духовних цінностях. Культура – це специфічний спосіб організації і розвитку життя людини, представлений у продуктах

матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і цінностей, а також у сукупності ставлень людей до природи, суспільства і самих себе [1].

У педагогічних дослідженнях культура часто інтерпретується як інтегративна характеристика особистості педагога, що виявляється через систему цінностей, переконань, норм поведінки та професійних практик. Вона визначає характер взаємодії педагога з освітнім середовищем, слугує внутрішнім регулятором його діяльності та обґрунтовує вибір професійних цілей і способів поведінки [7].

Отже, вивчення феномену культури дозволяє зрозуміти її багатовимірний характер як сукупності цінностей, норм, символів і практик, що формують спосіб життя певної спільноти. Водночас у контексті сучасної освіти зростає значущість академічної доброчесності як специфічної системи етичних принципів і норм поведінки, що регламентують навчальну, викладацьку та науково-дослідницьку діяльність. Поєднання цих двох категорій – культури та академічної доброчесності – створює концептуальну основу для визначення культури академічної доброчесності. У цьому контексті логічно конкретизувати змістові складники зазначеного феномену, окресливши ті цінності, принципи й норми, які формують його внутрішню структуру та забезпечують практичну реалізацію в освітньому середовищі.

Цінності академічної доброчесності містять чесність, відповідальність, повагу до інтелектуальної власності, відкритість та справедливість. Принципи, що випливають із цих цінностей, передбачають дотримання правил цитування та посилань, прозорість оцінювання, уникнення плагіату і фабрикації даних, об'єктивність у наукових та освітніх оцінках. Норми академічної доброчесності встановлюють стандарти поведінки, які регламентують взаємодію всіх учасників освітнього процесу та гарантують, що результати навчання і досліджень є достовірними, надійними та справедливими.

Так, Я. Тицька визначає академічну доброчесність як складну міждисциплінарну категорію, яка поєднує етичні норми та правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі з механізмами та інструментами, за допомогою яких ці норми реалізуються на практиці. Іншими словами, поняття доброчесності об'єднує морально-етичну поведінку та засоби її досягнення. На нашу думку, це визначення підкреслює, що академічна доброчесність не є статичною характеристикою, а вимагає системного підходу та трансформації всієї освітньо-наукової системи. Впровадження принципів доброчесності

потребує часу, ресурсів та поступових змін установлених норм і правил [13].

О. Бернацький акцентує увагу на дуалістичній природі академічної доброчесності, яка базується як на етичних принципах, так і на правових нормах. Він визначає її як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових здобутків. Ми погоджуємося з цією позицією і вважаємо, що саме така взаємодія етичного та правового компонентів створює основу для формування довіри та відповідальної поведінки в академічному середовищі. Крім того, на нашу думку, важливим є те, що академічна доброчесність не обмежується лише дотриманням правил, а містить активне виховання цінностей, розвиток відповідальності за власну діяльність у студентів і науковців [2].

На думку Д. Сопової, термін «академічна доброчесність» є складним міждисциплінарним поняттям, яке охоплює як загальну академічну культуру закладу вищої освіти, так і внутрішню культуру особистості та духовну культуру. Вона підкреслює системний характер цього поняття, що проявляється у дотриманні норм, цінностей, правил і традицій написання наукових робіт, а також у формуванні етичної відповідальності за результати власних досліджень. Цікавою є думка дослідниці щодо виділення конкретних етичних якостей, що мають бути притаманні майбутнім фахівцям: сумління, відповідальність, сміливість, справедливість, повага, порядність, довіра та мужність. Ми погоджуємося з цією позицією і вважаємо, що саме формування таких рис є ключовим елементом побудови культури академічної доброчесності в університетському середовищі, оскільки вони забезпечують не лише дотримання формальних правил, а й внутрішню мотивацію до етичної та професійної поведінки [11].

Таким чином, академічна доброчесність є не лише набором формальних правил, а й внутрішньою ціннісною установкою особистості, що формує культуру етичної поведінки в освітньому середовищі. Вважаємо, що дотримання принципів академічної доброчесності сприяє формуванню відповідальної, професійно зрілої та етично свідомої академічної спільноти.

Досліджуючи феномен культури академічної доброчесності І. Єсьман, В. Ушмарова і А. Курасова зазначають, що це поняття поєднує в собі загальну академічну культуру закладів освіти

(корпоративну), внутрішню культуру людини (особистісну), духовну культуру, має системний характер стосовно норм, цінностей, правил, традицій написання наукових робіт, етичної відповідальності за наслідки власних досліджень. У контексті цього дослідниці визначають культуру академічної доброчесності як «єдність моральних норм і цінностей, етичних правил поведінки всіх учасників освітнього процесу з метою створення та підтримання доброчесного академічного середовища» [4, с. 7].

Культура академічної доброчесності є комплексною категорією, що поєднує етичні, когнітивні та поведінкові аспекти академічної діяльності. Вона визначає, як педагог реалізує принципи академічної доброчесності у професійній діяльності, і включає: усвідомлення цінності академічної чесності; дотримання етичних норм і правил у навчально-науковій діяльності; трансляцію цих норм студентам і колегам; здатність до самоконтролю та запобігання порушенням [8].

Феномен культури академічної доброчесності в сучасному освітньому просторі України дедалі частіше розглядається не лише як нормативна вимога, а як ціннісний маркер зрілості освітнього середовища. Зокрема, український дослідник О. Гелеш підкреслює, що культура академічної доброчесності є показником професійної відповідальності педагогів, які виступають носіями й трансляторами етичних норм для здобувачів освіти [3]. Таким чином, йдеться не просто про дотримання встановлених правил, а про формування внутрішньої установки на чесність як складову професійної ідентичності. На наш погляд, саме в цій площині розкривається справжня сутність феномену – як елементу педагогічної культури та професійної етики.

Водночас формування академічної доброчесності не може обмежуватися лише розробкою формальних політик чи кодексів університету. Як слушно зазначає І. Маслікова, принципи доброчесності мають бути інтегровані в корпоративну культуру закладу освіти [8]. Ми поділяємо цю позицію, оскільки лише за умов їх органічного включення в повсякденні освітні практики можна досягти реальних змін у поведінці студентів і викладачів. У цьому контексті доречною є й думка Л. Ілійчук, яка розглядає академічну доброчесність як невід'ємний компонент системи забезпечення якості освіти [6]. Вважаємо, що без її належного врахування будь-які показники якості залишаються формальними, адже вони не відображають морально-етичний вимір освітнього процесу.

Однак визнання академічної доброчесності важливою цінністю саме по собі не гарантує її практичної реалізації. Це зумовлює потребу в цілісній системі заходів, спрямованих на її популяризацію та закріплення в освітній практиці. Так, О. Сурніна-Далекорей наголошує на необхідності поєднання освітніх заходів, семінарів і наукових проєктів, спрямованих на формування етичних стандартів у студентів та активне залучення викладачів до підтримки цих норм. Ми погоджуємося з такою позицією, адже лише системна просвітницька й виховна робота здатна зменшити прояви академічної недоброчесності [12]. Це підтверджують і дослідження С. Паламар та М. Науменко, які доводять, що поєднання принципів академічної доброчесності з морально-етичним вихованням і практичними освітніми ініціативами сприяє підвищенню якості освіти. На наш погляд, особливо важливим є те, що такі ініціативи формують у здобувачів освіти не страх покарання, а усвідомлену відповідальність [9].

Окремої уваги заслуговує контекст кризових умов, у яких функціонує українська освіта. Так, К. Покотило та С. Силкіна аналізують вплив воєнних реалій на академічну культуру та доводять, що навіть за складних обставин дотримання академічних норм можливе за умови системного формування етичних установок і культури відповідальності. Ми поділяємо цю думку, оскільки саме в періоди суспільних викликів академічна доброчесність стає показником стійкості освітньої системи та професійної зрілості педагогічної спільноти [10].

Отже, узагальнення сучасних досліджень дає підстави стверджувати, що культура академічної доброчесності в Україні розвивається як інтегративне явище, що поєднує нормативні, етичні та освітні складники. На нашу думку, її ефективно утвердження можливе лише за умови гармонійного поєднання нормативної бази, освітніх стратегій і морального виховання, а також постійного наукового осмислення цього феномену. Саме такий підхід забезпечує перехід від декларативного проголошення принципів доброчесності до їх реального втілення в практиці сучасного закладу освіти. При цьому поняття культури академічної доброчесності будемо розуміти як інтегративне ціннісно-нормативне утворення, що проявляється як у функціонуванні освітнього середовища, так і в особистісній позиції його учасників та забезпечує свідоме дотримання етичних принципів у навчально-науковій діяльності й відповідальність за її результати.

Логічним продовженням окреслених вище теоретичних підходів є звернення до зарубіжного досвіду, який дозволяє ширше осмислити феномен культури академічної доброчесності та конкретизувати механізми її формування в різних освітніх контекстах. Аналіз міжнародних досліджень засвідчує, що проблема академічної доброчесності розглядається як багатофакторне явище, яке потребує системного, міждисциплінарного та культурно чутливого підходу.

Узагальнюючи результати попередніх досліджень, американський дослідник Б. Барнхардт наголошує, що ефективна протидія академічній недоброчесності неможлива в межах однієї стратегії. Автор виокремлює кілька взаємодоповнювальних напрямів. По-перше, це освітньо-педагогічний компонент, що передбачає систематичне навчання студентів принципам академічної доброчесності, розвитку навичок коректного цитування, роботи з джерелами та етичного мислення. Такий підхід, на нашу думку, є особливо цінним, оскільки зміщує акцент із каральної моделі на формування внутрішнього розуміння цінності чесності. По-друге, науковець підкреслює значення інституційних стратегій – чітких політик, підтримки викладачів та використання технологічних інструментів (зокрема антиплагіатних систем). По-третє, важливою визнається роль практико-орієнтованих методів (кейси, дискусії, аналіз етичних ситуацій), що сприяють розвитку здатності студентів приймати морально виважені рішення. Таким чином, у зарубіжному дискурсі формується уявлення про академічну доброчесність як результат синтезу педагогічних, інституційних і ціннісних впливів [14].

Подібну багатовимірність простежуємо у працях дослідників Т. Галланта, С. Ітона та М. Лінча, де академічна доброчесність розглядається як динамічний культурний процес, що формується під впливом історичних, політичних і регіональних чинників. Це поняття трактується радше як «культура честі», що підтримується через щоденні практики та спільні цінності, а не лише через санкційні механізми. Водночас децентралізована структура освітньої системи зумовлює різноманіття підходів і певну фрагментарність політик. На наш погляд, цей досвід демонструє, що формування культури доброчесності можливе навіть за відсутності єдиної національної стратегії – за умови активної співпраці університетів і професійних спільнот [18].

В умовах цифрової трансформації освіти нові виклики окреслює Б. Фасс-Холмс, яка аналізує проблему академічної доброчесності в цифрову епоху. Автор підкреслює амбівалентність

технологій: з одного боку, вони розширюють доступ до знань, з іншого – спрощують несанкціоноване використання чужих матеріалів. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток цифрової грамотності та формування відповідального ставлення до інформації. Ми поділяємо цю позицію, адже технічний контроль без належної педагогічної підтримки не здатен забезпечити стійкі зміни в поведінці студентів [19].

Цікавою є позиція Б. Вінроу, який наголошує, що сприйняття академічної недоброчесності значною мірою залежить від культурного контексту. Те, що в одній освітній системі вважається серйозним порушенням, в іншій може оцінюватися менш суворо. Це вимагає розробки політик, чутливих до міжкультурних відмінностей, особливо в умовах інтернаціоналізації вищої освіти [23].

Отже, зарубіжний досвід засвідчує, що культура академічної доброчесності розглядається як багаторівневе явище, що поєднує інституційні політики, педагогічні практики, цифрову грамотність, психологічні чинники та культурний контекст. Такий підхід є методологічно обґрунтованим і для українського освітнього простору, оскільки підтверджує необхідність системної, ціннісно орієнтованої стратегії формування доброчесного академічного середовища.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що культура академічної доброчесності постає як складне інтегративне явище, яке поєднує особистісний, інституційний і соціокультурний виміри. У сучасному науковому дискурсі вона розглядається не лише як сукупність нормативних вимог чи механізмів запобігання порушенням, а як ціннісно-нормативна система, що визначає якість освітнього середовища та професійну зрілість його учасників. Формування культури академічної доброчесності у вищій школі передбачає цілеспрямовану інтеграцію її принципів у корпоративну культуру закладів освіти, удосконалення педагогічних практик, розвиток цифрової компетентності здобувачів освіти, а також системну науково-методичну підтримку цього процесу. Ефективність політик академічної доброчесності залежить не стільки від строгості санкцій, скільки від системності профілактичної роботи та інтеграції принципів доброчесності у повсякденну освітню практику. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в емпіричному вивченні механізмів формування ціннісних установок щодо академічної доброчесності у майбутніх педагогів та розробленні моделей їх впровадження в освітню практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безклубенко С. Д. Про поняття культура та культуру: визначення понять. Культура і мистецтво у сучасному світі. 2013. №14. С. 6–13.
2. Бернацький О. До питання етико-правової природи академічної доброчесності в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 75–86.
3. Гелеш А. В. Ключ А. О. Академічна культура та доброчесність: політики Національного університету «Львівська політехніка». *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 2 (4). С. 157–162.
4. Єсьман І., Ушмарова В., Курасова А. Формування культури академічної доброчесності молодших школярів в освітньому процесі початкової школи : навч.-метод. посіб. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди: ХНУПС, 2020. 52 с.
5. Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20>
6. Іллічук Л. Академічна доброчесність як компонент системи забезпечення якості вищої освіти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2021. № 25. С. 5–8.
7. Малик Ю. І. Формування культури професійно-комунікативного спілкування майбутніх фахівців публічного управління і адміністрування у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2024. 258 с.
8. Маслікова І. І. Шляхи розвитку культури якості освіти та академічної доброчесності в сучасному університеті. *Українські культурологічні студії*. 2021. № 2 (9). С. 63–67.
9. Паламар С., Науменко М. Реалізація принципів академічної доброчесності як дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. № 3–4. С. 38–39.
10. Покотило К. М., Силкіна С. О. Академічна культура та доброчесність у освітньому процесі в умовах воєнних реалій. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 3. С. 144–149.
11. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Вип. № 3–4 (56–57). С. 52–56.
12. Сурніна-Далекорей О. А. Академічна доброчесність: особливості популяризації в українських університетах. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті. 2025. № 7. С. 160–164.
13. Тицька Я. Академічна доброчесність та академічна відповідальність у забезпеченні якості освіти. *Теорія держави і права*. 2018. № 11. С. 192–195.
14. Barnhardt B. Academic integrity and student plagiarism: A literature review. *Journal of Academic Ethics*. 2016. Vol. 14. № 2. P. 129–143.
15. Boas F. Race, Language, and Culture. Chicago : University of Chicago Press, 1940. 647 с.
16. Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region. *Higher Education in Europe*. 2004. № 29 (4). P. 503–507.
17. Council of Europe. Ethical Principles and Ethical Behaviour of All Participants in the Education System. Strasbourg : Council of Europe. 2013. URL: <https://www.coe.int/en/web/education/ethical-principles>
18. Eaton S. E., Gallant T. B., Lynch M. Academic integrity in Canada: An overview. *Canadian Journal of Higher Education*. 2019. Vol. 49. № 2. P. 1–15.
19. Fass-Holmes B. Academic integrity in the digital age. *Journal of International Students*. 2017. Vol. 7. № 2. P. 266–283.
20. International Association of Universities. Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education. Paris : IAU, 2012. URL: https://iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf
21. International Center for Academic Integrity. The Fundamental Values of Academic Integrity. 2nd ed. Clemson, SC : ICAI, 2014. URL: <https://www.academicintegrity.org/resources/fundamental-values>
22. Tylor E. B. Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom. London : Cambridge University Press, 2012. 468 с.
23. Winrow B. Academic dishonesty: An international perspective. *International Journal for Educational Integrity*. 2015. Vol. 11. № 1. P. 1–10.

Повідайчик О. С., Повідайчик М. М., Штимак А. Ю.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.04.2026

